

Buđenje religioznog i povratak svetog

Celestin TOMIĆ

Sociolozi sedamdesetih godina govore o »sumraku religije«, o »pomrčini svetog«, o krizi religioznosti. Proces sekularizacije je napokon istrgnuo čovjeka potrošačkog društva iz zagrljaja Boga, Apsolutnog, Transcedentnog. Pozitivizam, racionalizam, Freudova psihoanaliza, marksizam je pripremio put tome dok ističe da je religija »negacija čovjekove slobode«, »opijum naroda«. Religija kao ustanova i religiozni pojmovi bačeni su na rub društva, suvremene kulture i osuđeni na zaborav.

Nije prošlo ni deset godina, isti ti sociolozi govore o »povratku svetog«, o središnjem mjestu religije u post-industrijskom društvu. Pojavljuje se neočekivani revival religioznog, svetog, preplavljuju Zapad novi religiozni pokreti i oblici alternativni »tradicionalnog« kršćanstva, osjeća se buđenje religiozne svijesti širokih razmaka.

Ove tvrdnje su istinite, ali u njima je dio istine. Zahvaćaju kratki razmak vremenski i odnose se na razvijene industrijske zemlje. K tome stvarnost religiozna je veoma složena i dvoznačna. Noviji religiozni studiji pokazuju s jedne strane snažno jačanje sekularizma i posljedica je religiozna ravnodušnost, a s druge strane traženje, nostalgija za svetim, za Apsolutnim, za Bogom. Nisu to opet dvije struje sasvim odvojene. Jer oni koji su zahvaćeni valom sekularizacije u svom životu i držanju, pokazuju veliki interes za religiozna pitanja, kao i obratno.¹

1. Novi religiozni svijet

Fenomen sekularizacije ušao je duboko u tkivo današnjeg čovjeka. S jedne strane smanjuje se broj vjernika, a s druge strane i vjernici ostaju smeteni, ugroženi, nesigurni. Pluralizam omogućuje slobodu mišljenja i slobodno opredjeljenje na političkom, društvenom, gospodarskom, kulturnom i osobito religioznom životu. Svatko može miješati svoj religiozni cocktail svojevrijedno. Nastaju pokreti sinkretistički. Uzima se nešto od židovstva, mrvice od kršćanstva, malo od islama, nešto od istočnih religija i sve

1 L. SORAVITO, *Risveglio e ritorno al sacro*, *Credere oggi*, 1 (1991), 100-113; S. AQUAVIVA, *L'eclissi del sacro nella civiltà industriale*, Milano 1971; S. AQUAVIVA - G. GUIZZARDI, *Secolarizzazione*, Bologna 1973; J. GEVAERT, *Esperienza umana e annuncio cristiano*, Torino 1975, 8-21; B. WILSON, *Contemporary transformations of religion*, London 1982d; F. GARELLI, *La religione dello scenario*, Bologna 1986.

se to pomiješa i nastaje opasan sinkretizam koji se na prvi pogled pričinja kao plodno tlo ekumenizma.

Naviknuli smo živjeti u dobrim susjedskim odnosima s velikim religijama, pa i s nevjernicima i kršćanima koji ne prakticiraju svoju vjeru. Živjeli smo u sredini kršćanskoj, u kojoj smo se osjećali nekako sigurni, u svojoj kući. Poznavali smo dobro i atlas velikih religija. Religiozni svijet oko nas bio je dio naše povijesti, naše sigurnosti, naše kulture, sa svojim običajima i tradicijama. I taj svijet naš religiozni se upravo mijenja i preobražava neobičnim ubrzanjem. Uz našu vjeru pojavljuju se tolike religiozne i pseudoreligiozne zajednice, sekte, društva o kojima nikad do sada nismo čuli. Unose u naš miran život i naše drevne običaje narodne takve izmjene da više i ne poznajemo svoj jučerašnji religiozni svijet. I to stvara ne mali šok za onoga koji živi svoju vjeru, koja mu pruža sigurnost i mir, koja je usklađena njegovom vlastitom religioznom životu i povišenoj i nacionalnoj predaji. To stvara u nama često gorka iskustva. Dok smo mislili da smo bili već u sigurnoj konačnoj luci, našli sigurnost i zaštitu, najednom kao da smo bačeni na pučinu olujnog mora, ili prisiljeni da hodamo po živom pustinjском pijesku tražeći jednu oazu života. Novi religiozni pokreti preplavljaju naša područja, lome naše sigurnosti, čvrstoću naših stavova.

Kao da smo se probudili iz dubokog sna i svijet nije više onaj uobičajni, poznati, domaći. Umnažaju se tolike nove religije s horizontalnim i vertikalnim vrednotama, transcendentnim i imanentnim pojmovima, milenarističkim pogledima i mističnim vizijama, čudnovatog pobožanstvenja čovjeka i vjerovanja da se Božje kraljevstvo ostvaruje u ovom svijetu.²

Pojavljaju se pokreti koji nekako nastaju na brzake, predstavljaju se kao nositelji velikih karizmi, rađaju se, mijenjaju svoje lice i nestaju. Ali ostavljaju svoj trag i nagrízaju kršćansku vjeru i žele se nametnuti. Tu su pokreti koji *najavljuju svršetak svijeta* i traže strogi moral, društvenu čestitost, razna odricanja. Kao *Jehovini svjedoci*, *Mormoni*, *Crkva unifikacionistička*, *Elektronske američke crkve* ... Tu su pokreti *nadahnuti istočnim religijama* koji nude sklad univerzalni, unose u duše mir, brinu se za ekološko čuvanje... kao *transcendentalna meditacija*, *Makihari* iz Japana, *Bahai*, različni tipovi *joge*: hatha-joga, kriya-joga, kunadlini-joga, raja-joga, obredi i meditacija *zen*, *budizam* tibetanski ... - konačno razne *ezoterijske grupe*: *dianetika* ili *Crkva Scientology*, *Raelova grupa*, *nadasve New Age* ...

Ovo drobljenje i usitnjavanje religioznog svijeta na prvi pogled izaziva nelagodnost, osjećaj izgubljenosti u okvirima društveno-kulturno-religioz-

2 A. N. TERRIN, *Risveglio religioso*, Credereoggi 1 (1991), 5-7.

nim u kojima živimo i htjeli bismo živjeti. Ali novi pokreti u vrijeme sekularizma otkrivaju vitalnost religioznog svijeta, potvrđuju da je čovjek po svojoj biti religiozno biće i traži duhovno, božansko, sveto. Čovjeka ne može zadovoljiti savkoliki napredak znanosti i tehnike niti ugasiti u njemu žeđ za beskonačnim, Apsolutnim, Vječnim. I možemo govoriti o povratku religioznog pod novim vidom i u drugom odijelu koji želi ispuniti prazninu čovjekove duše koju stvara sekularizirano društvo.

Navedeni pokreti, iako stvaraju zabunu i šok za vjerne katolike, ipak ne treba dizati glasa na uzbunu niti proglasiti izvanredno stanje pripravnosti, da se silom ako ne milom uklone iz katoličke sredine. Potrebno je shvatiti smisao tih novih pokreta koji izranjaju iz socio-kulturnih sredina manje poznatih, pokazati tipologiju religioznih iskustava novih pokreta, i nove religiozne izričaje.

Nemoguće je u malom osvrtu iznijeti i opisati religiozne pokrete koji su danas u svijetu. Ima ih vrlo mnogo. Neki nastaju, kratko traju i nestaju, ili po spretnom leaderu izmijeni malo oblik i kreću na nova osvajanja. Neki uspijevaju da se dulje vremena zadrže i pokazuju veliku životnu snagu. Zacijelo postaju izazov kršćanstvu, izazov Crkvi, koja taj izazov treba prihvatiti smireno i vjernički.³

2. Novi religiozni pokreti

Po postanku i dinamizmu razvoja dijelimo ih na tri područja: Prva skupina temelji se na predajama judeo-kršćansko-islamskim. Imaju zajedničke elemente: proroštvo, objava, središnjost svete knjige, monoteizam, i tumače fundamentalistički svete knjige.

Druga skupina ima istočnu maticu, nadahnjuje se na filozofsko-religiozne predaje Indije, hinduizma, budizma...

3 A. N. TERRIND, nav. čl., 9-11; od istog autora: *Nuove religioni. Alla ricerca della terra promessa*, Brescia 1987; *Quale religiosità oggi?* Urbino 1989; *Mistiche orientali contemporanee*, Urbino 1989; G. FILORAMO, *I nuovi movimenti religiosi, Metamorfosi del sacro*, Bari 1986; J. F. MAYER, *Le nuove sette*, Genova 1987; C. LEBRECQUE, *Le sette e le gnosi. Una sfida alla Chiesa*, Milano 1989; R. GASCARD, *Le nuove religioni giovanili. Tra anelito e patologia*, Torino 1986; M. INTROVIGNE, *Le nuove religioni*, Milano 1989; isti *Lo Spiritismo*, Torino 1989; J. A. BECKFORD, *Nuove forme del sacro. Movimenti religiosi e mutamento sociale*, Bologna 1990; F. FERRAROTTI, *Una fede senza dogmi*, Bari 1990; B. WILSON, *Le religioni nel mondo contemporaneo*, Bologna 1985; P. L. BERGER, *L'imperativo eretico*, Torino 1988; R. A. I nuovi movimenti religiosi; *Sette cristiane e nuovi culti*, Torino 1990; na hrvatskom jeziku: R. A., *Religije svijeta*, enciklopedijski priručnik, Ljubljana 1987; Kongregacija za nauk vjere: *Pismo biskupima katoličke Crkve o nekim vidicima kršćanske meditacije* (14. 12. 1989.); vidi E. VESELY, *Kršćanska molitva*, OŽ 5 (1989), 413-426.

4 FILORAMO, *La nuova gnosi*, Creder eoggi 1 (1991) 27-28; od istog: *L'attesa della fine, Storia della gnosi*, Roma-Bari 1987; *Il risveglio della gnosi ovvero diventare dio*, Roma-Bari 1990; I. P. COULIANO, *I miti dei dualismi occidentali*, Milano 1989; R.

Treća grupa poziva se na ezoterijsku zapadnu baštinu i teško se mogu točno lučiti. Djeluju snažno sinkretistički.⁴

Novi pokreti fundamentalističke matice

Postoji religioznost koja zazire od novoga, ne povjerava se ni kulturi ni znanosti, niti prihvaća novo tumačenja svetih tekstova. Vraća se u prošlost i nastoji se usidriti na neprolazne vrednote prošlosti. Rađa se iz straha da će se izgubiti zdrava načela religioznosti i iz tjeskobe pred nesigurnošću sadašnjice. Ne čine to u ime istinite i duboke pobožnosti nego više iz lažne i maštovite religioznosti.

Ovdje pripadaju *Jehovini svjedoci*, kršćanska sekta koju je utemeljio C.T. Russel 1884. godine. Bibliju tumači fundamentalistički, i ističe skori povratak Krista. Gleda samo na novost eshatološku i zabacuje svaku ovozemnu novost. Sve je njihovo usmjerenje u dolazak Kraljevstva. Privrženi su »slovu« Pisma, prihvaćaju samo tumačenje koje im dolazi iz središnjice, palača u Brooklynu. Njihov se fundamentalizam očituje posebno u strogom moralu i otuđenju iz ovozemnih događanja. Protive se ratu i nošenju oružja, protive se transfuziji krvi, uživanju vina, kave..

Niječu otajstvo Presvetog Trojstva, Isus je samo savršen lik (Anđeo) ali ne Bog. Duh Sveti je samo božanska sila. Isusovo uskrsnuće je samo njegov povratak u prijašnje evanđeosko stanje, bio je arhanđeo Mihael. Mržnju na crkvu povezuju s iščekivanjem bitke Harmagedon, posljednje odlučne bitke. Poslije toga, izabrani 144 000 obilježenih uživat će vječno blaženstvo. Strah i iščekivanje svršetka povezano uz želju da se spase, pruža lijek tjeskobama i teškoćama ovoga vremena i povijesti sadašnje.

Jehovinih svjedoka u svijetu ima oko 3 milijuna u 200 zemalja širom svijeta. U Europi najviše ih ima u Italiji (200 000). Kod nas su jaku i

LEMIEUX - R. RICHARD, *Gnoses d'hier et d'aujourd'hui*, Cahier de recherches en sciences des religion, vol 7., 1966, Université Laval, Quebec.

Ivan Pavao II. sazvao je izvanredni konzistorij održan 5. i 6. travnja 1991. u Rimu. Prisutno je 120 (od 141) kardinala. Na dnevnom redu bila su dva pitanja: Suvremeni rat protiv života i širenje sekta (pokreta). U Latinskoj Americi zahvaćeno je 50 milijuna ljudi, u Africi oko deset milijuna.

Kardinal Tomko vidi uzroke: Teološka pomutnja, izjednačenje religija, sve jednako vrijedne. I mjesto evangelizacije jedinog Posrednika svedena je evangelizacija na dijalog, inkulturaciju, društveno oslobođenje. Kardinal Arinze vidi uzrok širenje sekta: duhovne potrebe koje Crkva nije uočila ili na koje nije znala odgovoriti; u traženju smisla u razdoblju kulturnih mijena koje uzrokuju zbunjenost; žed za boljim poznavanjem Biblije; u traženju jasnih i konkretnih odgovora na životna pitanja, bolesti i smrt. Župe su prostrane i bezlične, a sekte su zajednice u kojima se pojedinac osjeća prihvaćen i cijenjen, voljen...

Neki od tih pokreta pokreću neku vrstu novog poganstva, okultizam, magiju, spiritalizam, pa i sataničke obrede. Mnogi su pripadnici tih sekta podvrgnuti teškim psihološkim bombardiranjem. Neke su osobito agresivne na Katoličku Crkvu. Ne isljuče se ni izravno djelovanje Sotone na tom području.

Papa vidi težinu i izazov, ali nije za »ponude kratkog daha«.

snažnu propagandu proširili nudeći svoje časopise, posebno temeljni *Kula stražara* koja izlazi na gotovo svim svjetskim velikim jezicima u milijunskim nakladama. Iako se nazivaju kao kršćanska sekta, nisu kršćani, budući da niječu temeljnu istinu kršćanstva, istinu Presvetog Trojstva.

Mormoni su kršćanska sekta koju je g. 1830. u SAD-u osnovao Joseph Smith. Pod vodstvom Brigham Younga krenuli su u pustinjske krajeve Zapada i podigli grad Salt Lake City (1947) i mormonsku državu i razvili snažnu misionarsku zajednicu. Prihvaćaju Bibliju i Knjigu Mormona koju smatraju dovršetkom Objave. Službeno se nazivaju »Crkva Isusa Krista svetaca posljednjih dana«. Bliski su Jehovinim svjedocima u živom iščekivanju svršetka svijeta, u ozbiljnosti ćudorednih obveza i nastojanju da dobrim dijelima postignu spasenje. Ni ova se sekta ne može nazvati kršćanskom, osim što se nadahnjuje kršćanskim motivima u obavljanju djela ljubavi. Ima ih oko 3 milijuna, uglavnom u USA.

Novijeg datuma su dvije sljedbe fundamentalističke podloge: *Američke elektronske Crkve* i *Crkve ujedinjenja*. Prva nema svoju vlastitu organizaciju. Pridružene su protentantskim sljedbama. Imaju poznate propovjednike koji koriste sredstva društvenog priopćavanja, radio i televiziju i kroz 24 sata pozivaju slušače u ime Krista na obnovu života i na stare i dobre običaje. Povratak zdravom životu i vjera u Krista omogućuje osloboditi se raznih nesreća i vraća zdravlje bolesnicima.

Crkva ujedinjenja ili *vel. Moona*, je pokret više organiziran i misionarski usmjeren. Tu sektu utemeljio je korejski inženjer, poslovni čovjek Sun Myung Moon (rođen 1920). U šesnestoj godini ima viđenje Isusovo koji ga poziva da nastavi i »usavrši« njegovo poslanje prekinuto smrću njegovom. Sveti tekst sljedbe: »Božanska načela«, predbacuje kršćanstvu da nije ispunilo svoje poslanje, i kroz dvije tisuće godina nije uspjelo preobraziti društvo. Nauk utemeljitelja ide u prvom redu na obuku obitelji, ističe sakramentalnost obitelji, jedinstvo i svetost. Preko obitelji želi preobraziti društvo i svijet. Nitko ne osporava to kao prvu i najvažniju zadaću u današnjem društvu. Ali druge poruke, i društvena i politička iskustva odveli su sektu na rub kršćanstva, te se i ne može smatrati kao kršćanska crkva. Isključena je zbog nekih financijskih malverzacija iz ekuenskog saveza crkava. Ali i ovo je jedan izazov vremenu za kršćanstvo i katolicizam.⁵

5 Za Jehovine svjedoke i za Mormone vidi J. KOLARIĆ, *Kršćani na drugi način*, Zagreb 1976, 102-122; 142-159. I u *Religije svijeta*, str. 30. 410. 418. Za ostale vidi *Religija svijeta*, str. 343. 384; A. N. TERRIN, nav. čl., 9-12.

Završio je radio emisiju na talijanskom radiju Paolo Vignelli o Scientology i Jehovinim svjedocima: »S njima se ne trebaju baviti religiozni stručnjaci (teolozi) već više državni organi zbog njihove društvene opasnosti«. Jehovini svjedoci zahtijevaju od svojih da po kućama diljem svijeta sakupljaju novac za gradnju »teokratskog grada« blizu New Yorka. Godišnje ubere oko dvije i po milijarde dolara, k tome tripot toliko od prodaja svojih religioznih časopisa i knjiga.

Religiozni svijet orijentalne matice

Povodom četiristote obljetnice otkrića Amerike zasjedao je u Chicagu »Parlamanat religija« (1892-1893). Nazočan je bio Swami Vivekanada, učenik velikog mistika Ramakrišna, hinduski brahma koji je naučavao da su sve religije putovi do istog cilja. Postavio je temelje hinduističkom univerzalizmu, protivnik je kasta i Gandhijev preteča. Indijski guru prođu Sjevernom Amerikom, prebace se i u Europu. To je bio početak prodora orijentalnih filozofija i religija u zapadnu kršćansku kulturu. Posebno su u šezdesetim godinama i dalje novi guru, novi učitelji preplavili Zapad, obećavajući nova iskustava, na valu traženja *happiness*, vlastito tih godina u kojima se pojavljuju »sinovi (djeca) cvijeća«. Nije to bila samo neka moda nego su stvorene grupe koje su u nestabilnosti religioznog zapadnog svijeta pružali jedinstvo religioznog svijeta. To su zajenice koje se predstavljaju kao nove, zajednice »novog lica«.

Hare Krišna žele obnoviti pobožnost i ljubav boga Krišne iz 16. stoljeća kad je djelovao poznati mistik Caitanya.⁶ Utemeljitelj je *Swami Prabhupada*, »čovjek Božji«, života egzotična i nastrana, koji se nadahnjuje na hinduističku nauku *bhakti*. Po toj nauci ljubav ili predanje Bogu vodi spoznaji, spasenju, sjedinjenju s Bogom. Očituje se u osobnom ponosu prema Bogu kao ocu, majci, prijatelju, ljubavnici ili djetetu. Pokret koji obnavlja jedan put hinduske duhovnosti i daje viziju kozmičku, svjesnu i ljubvnu Krišne. Zahtjeva strogi vegetarijanski život, život u zajedništvu, jednostavan seoski život, ekološku zauzetost. Voli istočnu glazbu, molitvu *matre* (ponavljanje neke izreke, riječi, sloga iz svetih tekstova), ples, šarene obrede i pudža (bogosluženje bramansko). Pokret nas vodi u daleka vremena i prostore starog izvornog hinduizma. Svijest Krišne je svijest božanskoga u svijetu, svijest koja donosi mir i početak novog doba za čovječanstvo. U tom posvješćivanju otkrivaju božanske duhovne energije obnove svega.

Transcendentalna meditacija ima drugi naglasak i ulogu. Više je jedna tehnika meditacije nego jedna religija. Nudi život više kreativni, dinamički, napeti u sjeni Apsolutnog koji je u našim dubinama, da jedan bude sve. Utemeljitelj je *Maharashi Maheš Yogi*. Kroz modernu tehniku meditacije nastoji oživjeti velike ideje satire Upanišade ili koristi modernu tehniku meditacije da sugerira ideje satire Upanišade.⁷ Na Zapadu se proširila od

6 Krišna je u hinduizmu osma od devet inkarnacija boga Višne. Ime znači »crni«. Iako plemenita roda, odrastao je kao čuvar stoke. Ipak, stekao je od svoje majke naslijeđe i vladao po pravdi. Bio je veliki ljubavnik: Mahabharata opisuje njegove romanse s djevojkama - kravama, što smatra jednim vidom božje ljubavi za dušu. On je glavni lik Bhagavadgite, gdje se pojavljuje prurušen u vozača kola princa Arjune. Vidi *Religije svijeta*, str. 412.

7 *Upanišade*, posljednje knjige indijskih Veda, napisane na sanskrtu, između 800. i 400. pr. Kr. Razrađuje pojam Brahmana kao svete snage što se oslobada i postaje temeljna

šezdesetih godina. Ne traže se nikakva religiozna vjerovanja. Svakome koji želi malo meditirati 20 minuta ujutro i navečer na oceanu Bića koje je u našoj dubini, ne tražeći da se vjera promijeni, obećaje preobražaj. U SAD se smatra to kao religija hinduskog porijekla.

Sai Baba (rođ. 1926) najpopularniji je i najutjecajniji guru u današnjoj Indiji, simbol nove kulturne religiozne sinteze Indije danas. Živi u južnoj Indiji kamo njegovi sljedbenici dolaze na hodočašće, kao svome učitelju i bogu. Nema posebnog poslanja i poruke. Njegova je poruka čudesa koja ostvaruje, proroštva i ukazanja njegova na raznim stranama svijeta. Znamenit je »sveti prah« (vibhuti) koji izlazi iz njegove ruke i daje poseban miris i ima snagu liječenja. Sebe smatra utjelovljenjem boga Šive, hinduističko božanstvo koje se najviše štuje, a ne Višnu, boga Hindusa koji od vremena do vremena silazi na zemlju. Dolaze mu ljudi sa svih strana svijeta a ne samo iz Indije.

Posve drugog smjera i poruke je jedan drugi guru koji je sedamdesetih godina mlade pobuđivao na plač iz osjećajnosti i ljubavi, *Ošo Rajneš*. Umro je 1990. godine. Blistav učitelj, moderan, riječit koji je bio sposoban povezati mistiku svih religija, a u isto vrijeme zabaciti sve religije kao ostatke tiranskog i otuđujuće prošlosti. Nauk mu je pun čovječnosti, ističe snažno holizam⁸ i živi egzistencijalizam. U prvo vrijeme stvara grupu narančastih, propovijedajući u pustinji u Rajasthan da je život božanski i Bog ljubi samo igru i slobodu. U drugom razdoblju preseli se sa svojim sumišljenicima u USA na brdo Oregon i utemelji grad Rajneš (Rajnešpuram). Treće razdoblje bilo je vrijeme zaborava i gotovo promašaja. Bio je istjeran iz Ujedinjenih Država, izgubio je svu svoju štednju i morao se vratiti u Indiju. Iako je osoba veoma osporavana, njegovi sljedbenici prošireni po cjelom svijetu, nastavljaju život u njegovoj nauci i osjećaju duhovnu prisutnost njegovu kao i njegovu čudotvornu moć.

Novi oblici *budizma* šire se po Zapadu koji postaje sve više bezličan i bez ideala. Mlaci i nikakvi kršćani nastoje naći u budizmu novi put i daju se marljivo na budističku nauku da shvate svoj život i na askezu i meditaciju zen.⁹ Što ih privlači? Teško je zahvatiti u bit učenja i još teže što

stvarnost svemira. Duša, Atman, poistovjećuje se sa svetom snagom Brahmana. Vidi *Religije svijeta*, str. 433.

8 Suprotno kartezijsko-newtonovskoj paradigmi svijeta koja je odveć racionalna, logička, statična, jednosmjerna i petrificirana na subjektivnu i objektivnu stvarnost, holizam gleda na stvarnost intuitivno, unitivno, sintetički. Spoznajni subjekt nadilazi same sebe, promatra se s nebeskog odstojanja, ali tako da postaje jedno sa spoznajnim objektom u akategorijskom ozračju. Rada se u nama neposredno iskustvo svijesti: »Svijest nije ništa drugo nego neposredni doživljaj jedinstva u nama: između mene kao spoznajnog objekta te ujedno mene kao spoznajnog objekta. Što je to jedinstvo savršenije, to je i svijest zdravija, zrelija, jača«. E. J. SCHEIBEL, *Holizam - novo misaono doba*, OŽ, 5 (1990), str. 385.

9 *Joga* u hinduskoj filozofiji je put sjedinjenja s Bogom. Težište je joge u sustavnim vježbama tijela i svijesti. Postoji osam stupnjeva joge: suzdržljivost, disciplina, položaj,

ono znači za današnjeg čovjeka. Čini se da je u dnu osjećaj praznine - vacuum koju budizam na moderni način razvija, da se doživi snaga nihilizma, a zatim se krene u potragu za puninom života, nastojeći životno okusiti svaki čin života kao posljednji. Rasvjetljenje (satori) budizma kao i maditacija *zen* u konačnici ide za tim da se svaki trenutak ovdje i sada živi u ozračju vječnom, u zanosu bezgraničnoga. U metežu života treba samo načiniti vježbu šikantaza, tj. naučiti pravilno sjedenje (u obliku lotosovog cvijeta), zaboraviti svaku drugu brigu i misliti samo na istinu. Zašto se ovaj pokret širi? Uspjeh treba pripisati težnji za razmnatranjem, za životom u miru i otkrivanjem jedne nove životne dimenzije. Drugim riječima, otkriti ponovo da smo dijelak cjeline, i ubačeni u životne tijekove te doživimo istinitu i punu viziju svijeta.¹⁰

Religioznost ezoterijske matice

Okuplja mnoge pokrete, svih vrsta koje se danas šire Zapadom: razni okultizmi, religiozne utopije kao i parareligiozne s iracionalnim i sublimalnim naglascima, nesvjesnost, pranoterapija, kromoterapija, kartomančija, astrologija, iskustva izvan tijela i blizu smrti, spiritizam. Ovaj novi svijet religioznosti pokazuje veliku mješavinu i sinkretizam. Možemo ipak u njima razlučiti dva različna pokreta: pokreti prilično homogeni kao *Teozofija* i *Antropozofija*, *Dianetika* ili *Scientology*, *Ufologija Reala* i drugi; i druga struja koja je nekako raspršena i koja se okuplja pod kapom i štitom pokreta koji se danas naziva *New Age*. Obećaje optimizam u svijetu, u burnom vremenu u kojem živimo.

disanje, opuštenost, koncentracija, meditacija i trans. Četiri glavna stila joge odgovaraju različitim tipovima ličnosti: karma yoga, put djelovanja; džnana yoga, put spoznaje; bhakti yoga, put predanosti; radža yoga, put uvida.

Zen je japanski budistički pokret što se razvio iz kineske škole Čan u 13. stoljeću. Bitna mu je značajka učenje da je prosvjetljenje spontan, trenutačan događaj, potpuno nezavisan od pojmova, tehnika ili obreda. *Zen* teži prema skladnom življenju. Bio bi sedmi stupanj joge.

Zapadni svijet zanima tjelesno i psihičko zdravlje, te su guru istočnih religija za njih ostavili samo mnoštvo fizičkih i tjelesnih vježbi koje ostvaruju osjećaje blagostanja, unutarnjeg mira, pomažu da tjelo ostane uvijek mlado i savršeno zdravo. To pokušavaju postići tehnikom disanja, tjelesnim stavom kao sjedenjem na jastuku u položaju lotosovog cvijeta, poluotvorenih očiju, te duševnim stavom da se uklone misli i pojmovi i sve se usredotoči u »Ja«, da se doživi punina toga.

Ne preporučuje se nikako psihički labilnim osobama. Te se vježbe jamačno ne mogu uskladiti s kršćanskom molitvom. Kršćanska je molitva razgovor s Bogom. Vrijednost kršćanske molitve ne ovisi o koncentraciji i snazi pozornosti, nego o vjeri i ljubavi. Svrha kršćanske molitve je sjedinjenje s Bogom i to je uvijek dar i milost. Joga i *zen* pružaju doživljaj »prirodne mistike«. Kršćansko mistično iskustvo je nadnaravni Božji dar, i može se samo primiti. Vidi E. VESELY, nav. čl. 421-422.; *Religije svijeta*, str. 435 i 436; M. M. DAVY, *Enciklopedija mistika*, I. i II. sv. Zagreb 1990.

10 A. N. TERRIN, nav. čl., 14-15.; v. *Enciklopedija mistika*, II. sv. 175-210.

Teško je govoriti o pojedinim navedenim pokretima koji pokušavaju prodrijeti u religiozni svijet. Evo samo neke natuknice o tim pokretima da se malo dulje zaustavimo na kraju s najbučnijim New Age-om.¹¹

Teozofija (božanska mudrost) je naziv za različne mistične pokrete. Najpoznatije je teozofsko društvo što ga je g. 1875. osnovala *Madame Blavatsky*. To je mješavina hinduizma, budizma i kršćanstva s osobitim isticanjem reinkarnacije, besmrtnosti i prisutnosti boga u svim stvarima.

Antropozofija je spiritualističko učenje koje je propagirao *Rudolf Steiner* (1861-1925), o postanku čovjeka i njegovu položaju u kozmosu. Oba su pokreta nadahnuta religioznim svijetom Istoka. Uče da je svijet sastavljen od svjetova koji su uzajamno povezani: svijet fizički, astralni i duhovni. Sve je igra niza odnosa između događaja i slojeva stvarnosti. Svaki događaj je kao pralik nekog drugog, i svako iskustvo, spoznaja ima svoja odgovarajuća iskustva i spoznaje u drugim situacijama. Logika ovisnosti zahvaća sav svijet, stvara svjetove na raznim razinama i međusobno povezani i s drugim svjetovima. Prošlost, sadašnjost i budućnost okupljaju se po volji prema kozmičkim podudaranjima.

Dianetika ili Crkva scientološka koje je osnivač američki pisac znanstveno-fantastičkih knjiga *Lafayette Ron Hubbard* (r. 1911). Naglasak je na duhu. Tijelo i duh, psiha moraju biti u skladu. Duh raste »posvješćivanjem« i ovladavanjem materijom, energijom, prostorom i vremenom. Osjeća se utjecaj indijskih religija u kojem se osobna etika povezuje s traženjem neizmjernog koji je izvanzemaljski a u isto vrijeme unutar nas samih. Ima mnogo tamnih strana i ezoterizma u toj nauci.

Ufologija (UFO - Unidentified Flying Objects - neidentificirani leteći objekti) su grupice koje komuniciraju s izvanzemaljskim bićima. Zovu se i *Raelovi*. Francuski novinar *Rael* primio je kako priča g. 1973. poruku izvanzemaljskih bića, naziva ih *elohim* i koji ga zadužuju da to objavi. Veliki proroci (Mojsije, Isus, Muhamed ... i drugi religiozni utemeljitelji) žive na drugim planetima i jednom će se vratiti na zemlju. Žele uspostaviti na zemlji svjetsku upravu koju će voditi najinteligentniji ljudi. Poznaju DNA (gene) ovih ljudi i uspjeh će u svom planu genetičkom manipulacijom. Vode ih snećenici i biskupi koji nose medalju: kukasti križ s Davidovom zvijezdom.

Religiozna grupa zvana *Rosacroce ili Amore* koja ima sjedište u San Jose-u u Californiji. Pokret je filantropijski i filozofski, s teozofskom naukom. Grupa je zatvorena, povezuje se s masonskim svijetom istog imena u srednjem vijeku, čak s Akenatom faraonom koji bi primio mudrace koji su došli iz Atlantide. Grupa je novijeg datuma. Smatra da je vrijeme crkava i vjere prošlo i treba početi novo doba dubljom ezoterijskom spoznajom u svim smjerovima kao telepatija, autosugestija, astralna putovanja,

11 A.N. TERRIN, nav. čl., 14-17.

općenje s duhovima. Koji su upućeni dužni su držati strogu tajnu. Tjedno se sastaju po grupama od trideset (trijem), četrdeset (kapitol) ili pedeset (lođa) članova.

Reinkarnacija, vjerovanje u seljenje duša, u ponovno rađanje poslije smrti prisutna je u i zapadnom religioznom svijetu, u spiritističkom okultizmu kao i u grupama koje se nadahnjuju istočnim religijama. Neki vide u njima petu kolonu protiv bezbožnog ateizma, ili kao znanstvenu potvrdu o problemu života poslije smrti.

Reinkarnaciju poznaje zapadna grčka predaja. Povlašteni, ali u herojskim bitkama, preobrazuju se u božanstva. Pitagorejci ističu potrebu novog rađanja. Empedoklo vidi u novim rađanjima kaznu za počinjeni grijeh. Razlike nepobitne u ljudskom društvu smatraju kao posljedica prekršaja počinjenih u prijašnjem životu. Platon uči seljenje duša u neku životinju ili biljku kao posljedica grijeha počinjenih u ovom životu, i potrebu dosljedno ćudorednog života.

U novije vrijeme širi se vjerovanje u reinkarnaciju preko njemačkog romantizma, francuskog spiritizma, pokreta istočnjačkih i pučke parapsihologije. U filozofiji i književnosti njemačkog romantizma ističe se božanska vrijednost u ljudskoj osobi koja ima potrebu uvijek novih inkarnacija da ostvari punu titansku savršenost kroz kušnje, patnje i nadvladavanje samog sebe. Francuski spiritizam utemeljen od *Allan Kardec*-a g. 1857, protiv američkog i engleskog spiritizma, reinkarnacijom opravdava kolonijalne ratove i rasistički mit. Govori o velikom bratstvu duhova koji se utjelovljuju u ljude tako što razvijeni duhovi biraju europsku i bijelu rasu, koja ima sustav moždanski razvijeniji i tijelo plemenitije, a niži duhovi biraju nerazvijene preostale rase. I duhovi koji se dozivaju potvrđuju da niže rase moraju biti podložne višim, bijeloj rasi koja je plod niza reinkarnacija.

Svi pokreti istočnjačkih orijentacija kao *Self Realization Fellowship*, utemeljen u Los Angelesu od *Paramhansa Yogananda* (1893-1952), *Transcendental Meditation Movement*, utemeljen g. 1958. od *Mahariši Yogi*, *International Society for Krishna Consciousness*, utemeljen g. 1966, uče reinkarnaciju povezanu uz vježbu *zen*. Time se povezuju s hinduizmom i budizmom. Hinduizam uči neumoljiv zakon *karme* po kojem će ljudi u slijedećem ponovnom rođenju ostvariti ono što su u prijašnjem životu učinili, dobro ili zlo, rajsko ili pakleno stanje. Egoizam, neznanje, požuda, propusti i privlačnost na stvari rađaju upravo karme i sile na novo rođenje, dok samo djelovanje odricanja ne ostavlja negativne učinke. Po nauci budizma čovjek se sastoji od pet bitnih sastojaka (tjelesna forma, osjećaj, shvaćanje, psihičke emocije i svijest) i potrebu reinkarnacije traže želje za nasladom, za postojanjem kao i za uništenjem. I tu vlada zakon karme. Da se čovjek oslobodi boli i ponovnog rađanja traži se potpuno dijeljenje

od želja, i uklanjanje same želje, osobito zavisti, mržnje i zasljepljenosti. Put oslobođenja od ciklusa ponovnog rađanja ili boli i neznanja jest da nestane osobnosti i postane *atman* tj. brahman, s dušom svijeta i panteističkim svebićem. To se sve postiže vježbom joge i zenom.

Reinkarnacija je povezana s fenomenima parapsiholoških razdvajanja osobe, psihički izlazi iz tijela u kojem subjekt promatra svoje tijelo izvana. Duh lakoćom izlazi i ulazi u svoje tijelo, a može i u druga nanovo se roditi tijekom ciklusa postojanja. Mnogo se tu govori o podsvjesnom koji dolazi do izražaja, o telepatiji, vidovitosti, psihokinezi. Znanstvenim aparatima u tu svrhu služi se u sjedištima scientološke crkve. Konačno i u terapijsku svrhu. Pomoću hipnoze pacijent priča o svojem bivšem životu, odnosno životima. Sve je to ipak podmuklo, neutvrđeno, lažno. Sve se to protivi i znanstvenoj činjenici da je čovjek biološki točno određen, neponovljiv i svaki nosi u sebi svoj DNA, svoju vlastitu budućnost. Svako dijete mora učiti čitati i pisati. Napokon vjerski je reinkarnacija neodrživa: nijeće svaki sud Božji nad čovjekom, i sve stavlja u vlasti čovjeka da sam sebe ostvari bez milosti odozgo, što je protivno temeljnim istinama kršćanstva.¹²

Možemo spomenuti i *bahaizam* koji na svoj način govori o reinkarnaciji u cvijeću. *Bab* (»vrata«, umro 1850) naviješta da je on zamjena za Muhameda i najvješćuje novu vjeru. Jedna sinkretistička mješavina islama, židovstva i kršćanstva s naglašenim islamskim učenjem. Proširen u Iranu, ali ima svojih pristaša u cijelom svijetu. Najpoznatije je njegovo svetište usred cvijeća na padinama Karmela kod Haife u Izraelu.

»Novi« u punom smislu riječi je pokret *New Age*, Novo Doba, veliki pokret bez svetih tekstova i lidera, s jednim određenim ciljem da ulije pouzdanje i pruži duhovnu ravnotežu. Ubrzo duhovni ekvinocij bit će u zviježđu Vodnjaka. To će biti kraj sadašnjeg doba Ribe kojim je označeno kršćanstvo. I ovo će trajati 2000 godina. Novo doba pretkazuje pad institucionalnih i autoritativnih religija i porast samosvijesti i duhovnog zdanja. Zapravo predstavlja se kao more bez dna u kojem svaki može po svojem ukusu povezati Teilharda de Chardina i spiritizam, zemaljske duhove s astrologijom, tehnike alternativne meditacije s terapijom, materiju s duhom. *Amedee Grab*, biskup Lozane, Ženeve i Freiburga, na Savjetu za dijalog s nevjernima proljeća g. 1990, usporedio je *New Age* s jednim restoranom koji nudi školu istočne meditacije, jogu i zen, workshop hermetičke psihologije ili transpersonalne, liječenja različna i reinkarnaciju, šetnju po užarenoj žeravici i afričke plesove, sufizam, šamane, druide, guru, indios, vještice, magijske i okrutne obrede kao visak, astrologiju, kabalu i još druge. Na stolovima ovog restorana nema gotovo ništa religiozne

12 P. A. GRAMAGLIA, *La reincarnazione*, Credere oggi, 1 (1991), 74-86; *La reincarnazione*, Casale Monferrato 1989; *Spiritismo*, Casale Monferrato 1990; vidi *Religije svijeta*, uz natuknicu *Seljenje/seoba duše*.

predaje najznačajnije za našu europsku kulturu, predaje židovske, kršćanske i islamske.¹³ Predstavlja se kao pokret spreman da riješi današnje probleme postmoderne, religiozne, ekološke, osobne, kozmičke.¹⁴ Nema u tom pokretu organskog spleta temeljnih ideja. Govori o duhovnom koje je u materiji. Ima optimistički pogled, jer želi susresti božansko u ovom svijetu, u sebi. Božanstvo je u nama, mi smo iskra božanstva. »Mi smo dio božanstva, Bog je u svakome od nas. Nema dijeljenja između Boga i nas«, kliče glumica Shirley Mc Laine. Neka vrsta mistike laičke pozadine.

Doba vodozemaca povezuje znanost i mistiku, fizički svijet i duhovni, koji se uzajamno prožimlju. Na psihološkoj osnovici nadahnjuje se na istočne religije i govori se o psihologiji transpersonalnoj: psihologija o »ja« koji je zapravo božanstvo u nama. Dalje govori o nadnaravnom kao i naravnom. Objava i priroda, duhovi i biljke, božanstvo i kršćanski svjetonazor se križaju. Evoluciju povezuju s kristocentrizmom. Napokon imamo pojave spiritizma s jakim medijima, koji svjedoče o onozemnom životu. Sad se doziva glas pokojnog rođaka i slušaju njegove želje, sada informacije o pokojnima, sad se dozivaju duhovi slavni povjesničara, filozofa, pjesnika, umjetnika koji prenose religiozne, filozofske i humanitarne poruke. Za neke je to povratak vjeri i nada u Boga. Ali redovito su to mutne i često demonske varke.¹⁵

13 O *New Age*-u postoji već golem biblioteka. Evo neki naslovi: S. MACLAINE, *Cercarsi dentro*, Milano 1989; F. CAPRA, *Il tao della fisica*, Milano 1988; *Il punto di svolta*, Milano 1989; M. FERGUSON, *The Aquarian Conspiracy. Personal and Social Transformation in Our Time*, Los Angeles 1987; S. GROF, *Aldilà della doglia*, Como 1989; E. LASSALLE, *Vivere in una nuova coscienza. L'incontro tra Est e Ovest. La spiritualità del terzo millennio*, Roma 1988; H. J. RUPPERT, *New Age, Endzeit oder Wendezeit*, Wiesbaden 1990; *Okkultismus. Geistwelt oder neuer Weltgeist?* Wiesbaden 1990; D. SPANGLER, *Rebirth of the Sacred*, London 1984; T. ROSZAK, *Mensch auf Weg zur Einheit*, Soyen 1982; *Što je New Age? 1 pitanje 3 odgovora* (M. Glavurčić, Vj. Bajsić, T. Ivančić), u MI - List mladih, 3 (1991), 7.

14 Ekologija je pokret novijeg datuma za očuvanje čovjekova okoliša. Norveški mislilac Arno NAËSS luči površinsku ekologiju koja ima cilj očuvati ravnotežu naše planete, ali ostaje zarobljena od tehnike i službene znanosti; dubinska ekologija radikalno osuđuje iskorištavanje i razaranja ekološkog ekvilibrija. Središnja je ideja te ekologije promovirati novi oblik ekološke svijesti, zauzeti kritički stav protiv tehnološkog instrumentaliziranja prirode, potaknuti na »obraćenje« duhovno, uspostaviti odnos novi prema prirodi. Zastupa biocentrizam po kome svi oblici života imaju jednaku vrijednost. Čovjekov stav prema prirodi ne smije biti antropocentrički, iskorištavajući prirodno bogatstvo, nego uspostaviti duboke odnose između pojedinaca i kozmosa, uklonivši dualizam unutarnji (tijelo-duh) i izvanjski, te se uspostavi sklad savršeni s prirodom. G. FILO-RAMO, *La nuova gnosi*, Credereoggi, 1 (1991), 30-31; B. DEVALL - G. SESSIONS, *Ecologia profonda*, Torino 1989, *Ekologija* (V. POZAIĆ), Znanstveno-etičko-teološki upiti i obzori, Zagreb 1991.

15 A.N. TERRIN, nav. čl., str. 18-21.

3. Kako tumačiti i shvatiti nove religiozne pokrete

Nalazimo se pred činjenicom koja može sutra korjenito izmjeniti religiozni svijet današnjice. Moramo se s tom činjenicom suočiti, pokušati je shvatiti i protumačiti. Ako postoji, znači da ima neki razlog. Shvatiti ne znači prihvatiti i dijeliti s novim vjernicima njihovo mišljenje. Moramo sve to uzeti u obzir i potražiti unutarnje razloge ovog buđenja religiozne svijesti.

Agonija religioznog svijeta

Neki sociolozi vide u ovim pokretima zadnje ogranke sekularizacije a ne povratka svetog i buđenje religioznog.¹⁶ Činjenica da ovi pokreti nastaju u privatnoj stvarnosti, iz subjektivnih iskustava, pokazuju se kao granične pojave, kao ostaci religioznog, i budući da se radi o malim grupama nemaju veće važnosti za preobražaj društva i na njegov daljnji hod. Maglovito učenje sekta, pokreta, grupa bilo bi samo jedno ogledalo agonije religioznog svijeta.

Većina sociologa vide u ovom religioznom fenomenu značajne pokrete za civilno društvo, kao grupacija osoba koje ističu vrednote i ideale bez kojih nijedno društvo ne može opstati. Stoga utječu svakako na stvaranje nove svijesti građanske i kulturne. »Vjera bez dogmi« privlači pozornost. Neki vide povratak na novu formu deizma 18. stoljeća.¹⁷

Nova gnoza

Ima stručnjaka koji vide u novim religioznim pokretima ožvljavanje *gnoze*. Pojam gnoze (*gnosis*) - »spoznaje« vlastitog istinskog božanskog jastva koje se suprostavlja vjeri poprilično je složen. Vide u »spoznaji« put spasenja hinduizma i budizam, kao i židovstvo i islam. Gnosticizam iznutra ugrožava kršćanstvo u prva tri stoljeća.

Jezgra kršćanske gnoze je svijest da čovjek posjeduje u sebi iskru božansku koja ga čini jednobitna s najvišim božanstvom, Bogom skrivenim. U složenom događaju stvaranja ova iskra iz božanske plerome pala je kao zatočenik u tijelo tame. Čovjek živi u zaboravu svojeg božanskog porijekla. Samo gnoza, koja dolazi odozgo i objavljuje se po nekom spasitelju, omogućuje čovjeku da uskrsne iz svojeg mrtvila i dođe do spasenja.

Gnoza ima dualističko poimanje svijeta i pesimistički pogled na svijet. Svijet je djelo Demijurga, zlog Boga koji se objavio u Starom zavjetu Izraelu. Tijelo čovjekovo je djelo demijurga i njegovih četa. Božanska iskra je

16 A. N. TERRIN, nav. čl., str. 21 i 24; Vidi navedene knjige: J. A. BECKFORD i B. WILSON.

17 Vidi R. CIPRIANI, *La religione diffusa e prassi*. Roma 1988.

zatvorena i čeka nekog da je oslobodi. U kršćanskoj gnozi to je Isus koji oslobada i spašava tu božansku iskr u nama po gnozi, po svojoj objavi.

Gnosticizam cvate u drugom i trećem stoljeću. Nestaje s proglašom kršćanstva kao slobodne vjere. Ali pojmovi i mitovi gnostički i dalje se šire i svako toliko izbijaju na površinu kod manihejaca, katara u srednjem vijeku. Je su li i ti pokreti gnostičke naravi? Ovisi o shvaćanju gnoze. Ako gnozu shvatimo kao fenomen prvih stoljeća kršćanstva, tada možemo reći da novi pokreti ne pripadaju tom pokretu jer im nedostaje ono bitno: dualizam, samootkupljenje, gnoza kao spasiteljska spoznaja. Ako shvatimo gnozu kao ezoterijsko »znanje«, može se u nekim pokretima to zapažiti. Posebno u pokretima ezoterijskim, okultnim.

Tako *Crkva ujedinjenja* ima neke značajke gnostičke: narav Božja je dvospolna, androgina, grijeh spolni Eve i Sotone, što su središnji u gnozi. Ipak se razlikuje: žensko nije kao nešto negativno, nema radikalnog dualizma, spasenjska vrijednost je u traženju vlastitog ja ili božanskog temelja u nama. U pokretima koji se nadahnjuju hinduizmom i budizmom može se govoriti o nekoj gnostičkoj nauci: božanska narav u čovjeku, spasenjska vrijednost spoznaje, pojam dualistički i pesimistički svijeta i čovjeka.

U grupi pokreta ezoterijskih možemo vidjeti neku »novu gnozu«. Prisutnost gnostičkih tema, ideja, mitova i simbola može se uočiti, posebno u pokretu *New Age*.¹⁸

Iako susrećemo teme i motive gnostičke, ipak se ne može naprosto reći da je to oživljavanje gnoze u današnjem vremenu. Gnoza protiv koje se oci bore u biti je heretička, i poistovjećena s herezom. Pojavila se kao alternativa kršćanstvu. To bi se moglo dijelom reći i za nove pokrete. Ali njihovi izvori nisu samo kršćanski. I stoga možemo samo donekle govoriti o novim religioznim pokretima kao povratak gnoze.

Što je novo?

Današnji religiozni svijet je nekako raskidan. Novi pokreti ističu *transreligioznost*, tj. uspostavu novih odnosa među religijama. Predstavljaju se, barem neki, kao novi dijalog među religijama, dok dopuštaju pripadnost u isto vrijeme različnim pokretima i religijama. Pokazuju jedno zanimanje za svijet i ljudske vrednote kao što su pravda, mir, ekologija, otkrivajući u čovjeku nove energije i stvaralaštvo.

Dalje, ističe se u tim pokretima otkriće vlastitog unutarnjeg svijeta, božanstvo koje je u nama. Usred bučne tehnike i objektivnosti nauke, ističu mistiku i kozmičku pripadnost, dijalog sa zvjezdama i kozmosom.

K tome sve te grupe pozivaju se na osobno iskustvo. Ne žele živjeti vjeru koja ne bi bila ostvarena u životu, vjeru koja ne bi preobrazila naš cijeli život.

18 G. FILORAMO, nav. čl., str. 25-34.

Konačno i religiozni jezik dobiva nove naglaske i nove riječi, kao transpersonala, energija, kreativnost, mantra, chakra, clear, channels, reinkarnacija, karma, Ocean bitka, spiritizam...

Nedvojbeno je da su izazov kršćanstvu koje nije bilo dostatno životno, ili se pokazalo odveć pomirljivo i sigurno u se. Ili nije dostatno otkrilo bogatstvo svoje koje skriva u Bibliji, u sakramentima, u Kristovoj prisutnosti u Crkvi svojoj, nije bilo životvorno. I ti pokreti koriste za produbljivanje temeljnih istina kršćanstva, potiču na obnovu, na kršćanstvo životno.¹⁹

4. Izazov kršćanstvu i crkvi

Novi religiozni pokreti stavljaju u pitanje smisao Boga i Krista, smisao vjere i iskustva religije, smisao Crkve u konačnici, predstavljaju se kao alternativni pokreti Crkve.

Nostalgija za Bogom

U tim novim pokretima osjeća se jedna bolna težnja za Bogom, nostalgija za Bogom. Današnji čovjek uza sav napredak tehnike i znanosti otkriva granice stvari i osoba, i njihovu nesposobnost da zasiti svoju urođenu glad i žeđ, da ostvari posvema sebe i zato se otvara religioznosti. Težnju bolnu za Bogom i nesvjesno otkriva kada se grčevito hvata da prigrabi sva moguća dobra ovoga svijeta ne bi li utažio tu svoju iskonsku glad za Bogom.

Traže Boga i oni koji nastoje živjeti bez Boga, koji proglašuju smrt Boga, kao površni ateisti. Uvijek snažno odjekuje glas očajnog filozofa tom »luđaku«: »Što smo to učinili da smo otrgli ovu zemlju od njezina sunca? Kamo letimo sada? Daleko od svih sunaca? Nije to sudba naša, vječno padanje... Ne lutamo li kroz neizmjereno ništa? Ne zjapi li nad nama prazni prostor? Zar nije sve hladnije? Ne nastupa li noć, sve veća noć?«²⁰

I ovi pokreti pokazuju kako je danas traženje Boga sve snažnije i očitiije. I kao kršćani morali bismo biti solidarni s tim ljudima, pomagati im u njihovu traženju, otkrivati im kako je otajstvo Boga neobično i neočekivano utješno i usređujuće. Da je Bog prvi osjetio »nostalgiju« stvaranja, nostalgiju za čovjekom jer je Ljubav bez granica. I dosljedno stavio u srce neizmjernu čežnju za puninom života, za Bogom. »Stvorio si nas za sebe, Bože, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi!«, dovikuje sveti Augustin. Svaki može reći s psalmistom: »Bože, ti si moj Bog, od rane zore

19 A. N. TERRIN, nav. čl., 21-25.

20 F. NIETZSCHE, *La gaia scienza*, 1. III. par 125, u *Opere di F. Nietzsche*, Milano 1965, vol 5, 2, str. 129-130.

tebe tražim; tebe žeda duša moja kao zemlja suha, žedna bezvodna...! (Ps 63,1 s).

Mi vjerujemo da je puni i neopozivi odgovor Bogu dao jedan koji je postao jedan od nas: Isus Krist. U njemu je Bog našao odgovor. I Crkva i svaki kršćanin mora u Kristu odgovoriti toj iskonskoj težnji za Bogom, svojom ljubavlju i vjernošću, te poticati sve koji traže Boga da nađu mir i pokoj svojim dušama.

Traženje jedinstva

Novi pokreti, osobito nadahnuti istočnim religijama, pokazuju čudesan sklad na razini kozmičkoj: čuđenje i divljenje nad svim živim bićima, nad ljepotama prirode i svemira, sklad s cijelim kozmosom; na razini društvenoj: obiteljskoj, socijalnoj, gospodarskoj, liturgijskoj, i konačno sklad u dubinama duše, bez podvojenosti, u sjedinjenju s Apsolutnim, s Bogom.

Kršćanska predaja vidi kozmos kao stvarnost koja nije ni posve dinamička ni posve statična, nego je kao djelo Boga Stvoritelja, u kojem čovjek živi svoju povijest i čeka dovršenje svoje povijesti i kozmosa. Kozmos nije nešto čega se čovjek može osloboditi ili što mora ovladati na svaki način snagom duha. Čovjek je postavljen u svijet da ga obrađuje i čuva, i ima to religiozno značenje: čovjekov rad mora biti jedno liturgijsko slavlje i jedna vjernost Bogu Stvoritelju. U središtu kozmičkog vremena je Krist (Otkr 1, 16). U Kristu kozmos postaje mjesto i sredstvo zajedništva s Bogom i s ljudima, i Krist mora biti »sve i u svima« (1 Kor 15, 28).

Ne samo na razini kozmičkoj nego i na razini društvenoj, Krist mora biti sve i u svima. »Uistinu, svi ste sinovi Božji, po vjeri, u Kristu Isusu. Doista, koji ste god u Kristu kršteni, Kristom se zaodjenuste. »Nema više: Židov - Grk! Nema više: rob - slobodnjak! Nema više: muško - žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!« (Gal 3, 26-28). Do kojih vrtoglavih visina jedinstva i zajedništva vodi nas apostol Pavao!

Puni sklad i mir u duši stvara u punini naše sjedinjenje i jedinstvo koje Duh Sveti, Duh Kristov ostvaruje u našoj nutrini. U Kristu nema podvojenosti, dualizma, shizofrenije, sve je jedno u Kristu i sve je posvećeno njegovim Duhom. Kršćanin je pozvan da sve to doživi iskustveno, mistički, prisutnost božansku u svojoj duši, prisutnost Krista i njegova Duha i jedinstvo sa svim ljudima, sa svim bićima i s cijelim kozmosom.

Nove religiozne grupe pokazuju težnju za spasenjem, za skladom sa svemirom, sa svim ljudima, naročito za unutaršnjim skladom duše i tijela. Sve su to još uvijek putovi, tako čudni i često gotovo zbunjujući, ali u dnu su putovi koji vode Kristu u kojem se jedino iskonska ljudska težnja za božanskim životom, za skladom i mirom u kozmosu, među ljudima i u dubinama vlastite duše može ostvariti, jer Krist je Mir-Šalom naš (Mal 5,4).

Izazov Crkvi

Novi religiozni pokreti pokazuju se kao alternativni Crkvi. Ponavlja se lozinka, Boga ili Krista da, ali Crkvu ne. Zašto? Čini im se da je u Crkvi bezbojna i beskrvna masa, iskustvo vjere je slabo, blijedo, osrednje, ne doživljuje se sveto. S druge pak strane misle da u novim pokretima mogu doživjeti sveto, živjeti istinsku vjeru, doživljavati »jaka iskustva« vjere. Očito je da čovjek današnjice u religioznim pokretima traži dublje iskustvo s Bogom, što je moguće neposrednije i takvo koje će se odraziti u čitavom njegovu životu i njegovu biću. I Crkva mora prihvatiti taj izazov, odgovoriti zahtjevima čovjeka vjernika, pružiti svima svjedočanstvo da se samo u Crkvi to može ostvariti.

Crkva mora stoga postati ono što je u svojoj biti *ikona*, živa prisutnost božanskog, vidljivi sakrament spasenja. Crkva je Mistični Krist. A samo u Kristu imamo slobodan pristup k Ocu (Heb 4,16; 7,25). Crkva se ne smije postaviti kao pregrada, zastor između čovjeka i Boga. Mora biti vrata Boga, Ocu. Crkva je dar čovječanstvu kojemu naviješta spasenje svojim navještanjem Božje riječi, po životu liturgijskom i sakramentalnom. No uvijek mora imati u vidu pojedinca kojemu je dar Božje milosti i ljubavi predan. Zato i svaki pojedinac je Crkva, Tijelo Kristovo.

Crkva je sakrament spasenja, znak i sredstvo zajedništva s Bogom i s ljudima. Krist u Crkvi nastavlja svoje djelo, svoju molitvu, svoju ljubav, nadu... I to u svakom vjerniku koji u Crkvi postaje Tijelo Kristovo, hram i prebivalište Duha Svetoga.

Drugi vatikanski sabor ističe posebno tri značajke Crkve: zajedništvo, svjedočenje i služenje. U srednjem vijeku Crkva se definirala kao carstvo, vladavina, kasnije kao savršeno društvo, danas kao obitelj. Što znači blizinu, intimnost, jednakost, ljubav, nada...

Zaključak

U nagovoru u katedrali sv. Stjepana u Beču, 23. 6. 1989, Ivan Pavao II. kaže: »Uklonite zapreke koje priječe vjeru u Boga u našim danima, stvorite uvjete koji će učiniti vjeru prihvatljivijom. Pustite da povjerenje u Boga hrani uzajamno povjerenje, i da uzajamno povjerenje otvori put susreta s Bogom«.

Kao Crkva moramo s čovjekom današnjice tražiti Boga, da ga nađemo u istinskim iskustvima vjere, koja nam nanovo i nanovo otkrivaju Boga u punijem i snažnijem liku. Ne smijemo se oholo izdizati nad druge kao da posjedujemo nego punu spoznaju Boga. Ona je uvijek onaj Drugi koji nas često iznenađuje, slama našu ljudsku logiku, i ispunja nas čuđenjem.

Kao Crkva moramo živjeti vjerodostojnost zajedništva i bratstva. Vjera u Boga Oca stvara braću i sestre. Vjera i bratstvo su dvije neodjeljive

stvarnosti. Crkva koja ne bi njegovala uzajamno bratstvo, svjedočila bi protiv Boga. Bog živi je zajedništvo i jedinstvo.²¹

Crkva mora napokon otkriti Božje lice koje je Ljubav, »ljubomornu« ljubav za čovjeka. Kršćanin se mora sagibati nad čovjekom, otkrivajući čovjekove potrebe i pomažući svim snagama. Ljubav ima mnogo lica: pomaže drugoga da živi dostojno, predvidi i uklanja opasnosti, izbavlja čovjeka koji je pao od ruke dušmanske, hrani gladne, odijeva gole, beskućnicima pomaže da dođu do svojeg stana. Mora svjedočiti ljubav u svijetu. Gandhi je rekao za kršćane bez ljubavi: »Oni ljube Krista, ali mrze kršćane«! Mogu li se takovi i zvati »kršćani«, »Kristi«?

»Mnogo nam putova valja pretražiti i mnogim putovima nam je krenuti da nademo jedan put, koji je dobar, a to je put istine, put kojim hodimo u život vječni«, kaže sv. Hilarije.²² I taj put je samo Isus Krist.

AWAKENING OF THE RELIGIOUS AND RETURN OF THE HOLY

Celestin Tomić

Summary

Faith in God should be the foundation of mutual trust among people, The consequence of such thought is the imperative set before the Church - as a community of God's people - to search for God by the way of true experience of religion, and in the credibility of the spirit of community and fraternity among all people.

21 L. SORAVITO, nav. čl., str. 100-113.

22 Sv. HILARIJE, *Ps 125, 3*; CSEL 24, 630.

»Svaka vjera koja nije proživljena u duši, ne uključuje osobnu angažiranost, ne sadrži nikakve izmjene egzistencije može postati izvorom mrtvila i otuđenja. Samo je autentična religija, koja se proživljava u vjerovanju i ljubavi, izvor oslobođenja, ona uči čovjeka oslobođenju.«

M.M. DAVY, *Enciklopedija mistika*, I sv., Zagreb 1991, 9.